

Svesno nesavesni: Ispitivanje prediktora stava adolescenata prema rizičnom seksualnom ponašanju

Formiranje identiteta i slike o sebi kao funkcija adolescencije, između ostalog, podrazumeva razvoj seksualnosti i seksualnog ponašanja. Pokušavajući da odgovore na pitanje „Ko sam ja?“, adolescenti često pribegavaju rizičnim postupcima, među kojima je i rizično seksualno ponašanje. Posledično, izlažu se povećanom riziku od polno prenosivih bolesti, neželjene trudnoće i seksualne viktimizacije. Pojedini autori ističu doprinos roditelja i vršnjaka za rizično seksualno ponašanje, dok drugi govore o lošoj informisanosti mladih uslovljenoj medijima. Stoga, cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu dimenzija porodične klime (supervizija, autonomija, prihvatanje i konflikt), vršnjačkog pritiska, medijske pismenosti i pola u predikciji stava adolescenata prema rizičnom seksualnom ponašanju. U istraživanju je učestvovalo 328 ispitanika oba pola (57% devojaka), uzrasta od 15 do 20 godina (AS = 17.97, SD = 1.14). Nalazi ukazuju da najveći procenat ispitanika kao dominantni izvor informisanja o seksualnom ponašanju navodi internet (47%), iako treba naglasiti da nema značajne razlike u stavu s obzirom na dominantni izvor informisanja ($F(4, 323) = 1.93, p = 0.105$). Kao značajni prediktori stava prema rizičnom seksualnom ponašanju izdvojili su se pol, podložnost vršnjačkom pritisku i stepen supervizije od strane roditelja, dok se ostale dimenzije porodične klime i medijska pismenost nisu pokazale značajnim. Nalazi ovog istraživanja mogu imati praktični značaj prilikom podsticanja odgovornosti adolescenata prema reproduktivnom zdravlju.

Uvod

Adolescencija

Adolescencija predstavlja razdoblje između početka puberteta i zrelog doba. Počinje između 11. i 13. godine i završava se između 18. i 20. godine. Ovaj period odlikuju promene u mnogim oblastima funkcionisanja, te povećani zahtevi za prilagođavanjem (Zotović *et al.* 2008). Emocije adolescenata su naročito intenzivne (Kuzman 2009), a način na koji adolescenti uče da ih kontrolišu je od velike važnosti za formiranje njihovog blagostanja i kasnije efikasnosti (Hartel *et al.* 2005). Tokom ovog perioda, mladi razvijaju sposobnost da selektivno usvajaju informacije, regulišu svoje ponašanje i bolje razumeju interpersonalne odnose (Adleman *et al.* 2002). Moždane promene koje se odvijaju u adolescenciji su od posebnog značaja, s obzirom na to da utiču na poboljšanje sposobnosti apstraktnog mišljenja, donošenja odluka, planiranja i organizacije (Anderson 2001). Jedna od najvažnijih promena u ovom periodu jeste promena self-koncepta, odnosno, načina na koji adolescenti posmatraju sebe (Vranješević 2003). Tokom prelaza iz detinjstva u odraslo doba, adolescenti razvijaju sliku o sebi koja podrazumeva odgovore na pitanja *ko sam ja i kakav bih želeo da budem* (Vukčević 2014). Jedan aspekt dolaženja do ovih odgovora

Milica Damnjanović (1999), 37000 Kruševac, Čupićeva 22/14, učenica 3. razreda Gimnazije u Kruševcu

Nevena Žunjić (1999), 14000 Valjevo, Vuka Karadžića 50/1, učenica 4. razreda Medicinske škole Dr „Miša Pantić” u Valjevu

Mina Karaman (1998), 21000 Novi Sad, Gavрила Principa, učenica 4. razreda Gimnazije „Jovan Jovanović Zmaj” u Novom Sadu

MENTORI:

Mina Velimirović, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Ana Stojković, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

podrazumeva da adolescenti razvijaju svoju seksualnost i formiraju seksualno ponašanje (Kuzman 2009). Pokušavajući da formiraju ličnost i stavove, adolescenti pribegavaju različitim ponašanjima i postupcima (Kuzman 2009). Upravo zbog toga, kao jedna od osnovnih karakteristika adolescencije, navodi se povećana sklonost ka rizičnom i nepromišljenom ponašanju (Ninković i Lazarević 2015).

Rizično seksualno ponašanje

Rizično ponašanje je definisano kao svesno socijalno neprihvatljivo ponašanje sa potencijalnim negativnim ishodom, u kojem mere predostrožnosti nisu preduzete, ili socijalno prihvatljivo ponašanje u kome je opasnost prepoznata (Turner *et al.* 2004). Neki od primera rizičnog ponašanja koja se često javljaju u adolescenciji jesu ponašanja štetna po zdravlje (konzumiranje duvana i alkohola, psihoaktivnih supstanci i slično), ponašanja koja rezultuju (samo)ubistvima, i delikventna ponašanja, kao i rizično seksualno i zdravstveno ponašanje (Dryfoos 1990; Jessor 1991).

Prema istraživanjima koja su sprovedena u Srbiji, čak 60.2% adolescenata skloni su rizičnom ponašanju (Živković 2009). Pojedini autori (Živković 2009; Jugović 2004) kao značajne faktore koji doprinose rizičnom ponašanju ističu određene sredinske činioce, odnose u porodici i sa vršnjacima, školu, kao i neke psihofizičke činioce. Sredinskim činioćima smatraju se dostupnost droge, dostupnost oružja, odobravanje droga, oružja i kriminala, nasilje u medijima, selidbe, loša povezanost sa zajednicom, ekstremno loša materijalna situacija, nezaposlenost, kao i doživljena nepravda na rasnoj ili etničkoj osnovi. Kada je u pitanju porodica, ističu se porodična istorija problema u ponašanju (alkoholizam, kriminal, narkomanija, itd.), problemi mentalnog zdravlja u porodici, mnogočlane porodice, porodični konflikti, zlostavljanje dece, stresni životni događaji i slaba emocionalna povezanost dece i roditelja. Kada je reč o vršnjačkim odnosima, značajnim faktorima koji doprinose rizičnom ponašanju adolescenata smatraju se buntovništvo, prijateljstva sa vršnjacima koji imaju problema u ponašanju, odbačenost od vršnjaka, otuđenost, kao i izolacija. Na kraju, kao važni psihofizički činioći ističu se niska inteligencija, poremećaj

pažnje, poremećaj čitanja, slabe i neizgrađene radne navike, apatija, emocionalna nezrelost i nisko samopoštovanje i samouvažavanje (Živković 2009). Ističe se i postojanje protektivnih faktora, među kojima su bliskost deteta i roditelja, kao i povezanost sa odraslim osobama i vršnjacima koji neguju prosocijalno ponašanje (Jugović 2004).

Rizično seksualno ponašanje se može definisati kao svaka seksualna praksa koja uključuje određenu verovatnoću jednog ili više od sledećih ishoda: neželjena trudnoća, seksualna viktimizacija i zaraza polno prenosivim bolestima (Lebedina-Manzoni *et al.* 2008). Ukoliko je seksualno ponašanje neoprezno, može doći do pojave negativnih i dugoročnih posledica na reproduktivno zdravlje i psihički život (Kuzman 2009), kao što je u slučaju neželjene trudnoće podvrgavanje abortusu. Naime, abortus povećava rizik od pobačaja željene trudnoće u budućnosti, pri prva dva abortusa za 20%, a nakon trećeg abortusa, rizik se povećava za čak 35% i dostiže 75% rizika od pobačaja (Panova *et al.* 2016).

Seksualna viktimizacija definisana je kao neželjeni seksualni kontakt, verbalno prinuđen seks, pokušaj silovanja ili silovanje (Testa *et al.* 2007). Posledice seksualne viktimizacije mogu biti izbegavanje budućih seksualnih kontakata, seksualna anksioznost i sl. (Simon i Feiring 2008).

Poslednjih godina dvadesetog veka zapažen je porast polno-prenosivih bolesti, brži kod adolescenata nego kod odraslih. Istraživači su tada ovaj problem objasnili nedostatkom znanja o reproduktivnom zdravlju, niskom svešću mladih o njegovom značaju, kao i nedostatkom roditeljskog nadzora usled ekonomskih teškoća i rastućeg socijalnog stresa (Sellick 1998). Takođe, polno prenosive bolesti učestalije su kod devojaka nego kod momaka (Živković 2009).

Najrasprostranjenija polno prenosiva bolest kod devojaka u adolescenciji je hlamidija, a najopasnijim polno prenosivim bolestima se smatraju AIDS, genitalni herpes i humani papiloma virus (Bračulj 2015). U svrhu zaštite od polno prenosivih bolesti koriste se zaštitna sredstva kao što su dijafragme, kondomi i druga, pri čemu se kondomi smatraju najsigurnijim i najefikasnijim sredstvom (Cates i Holmes 1996). Nalazi istraživanja koje je rađeno na teritoriji Republike

Srpske pokazali su da mali procenat ispitanika (31%) izjavljuje da je pri prvom odnosu koristio prezervativ, što upućuje na veliki procenat adolescenata koji su skloni rizičnom seksualnom ponašanju. Kao razloge za nekorisćenje prezervativa adolescenti najčešće navode poverenje u partnera, iznenadni i neplanirani prvi odnos, želju za prirodnim odnosom kao i nerazmišljanje o posledicama (Sedlecki 2001). Prilikom diskusije o rezultatima, poseban značaj se stavlja na uticaj okoline. Mladi su podložni uticajima užeg i šireg okruženja, koji u određenoj meri deluju na njihovo znanje i stavove u oblasti reprodukcije, određujući samim tim i seksualno ponašanje pojedinca (Sedlecki 2001).

Teorija planiranog ponašanja

S obzirom na to da je često teško precizno ispitati i predvideti oblike ponašanja, psiholozi često pozivaju na Teoriju planiranog ponašanja (Theory of Planned Behaviour, Ajzen 1991). Prema ovoj teoriji, najbolji prediktor planiranog ponašanja jeste namera tog ponašanja. Kao elemente namere ponašanja, ova teorija navodi *stepen kontrole nad ponašanjem* (verovanje o jednostavnosti izvođenja ponašanja), *subjektivne norme* (verovanje o tome kako će ljudi do kojih nam je stalo gledati na to ponašanje) i *specifičnog stava prema tom ponašanju* (pozitivna ili negativna evaluacija određenog ponašanja) (Aronson *et al.* 2010). Prema ovoj teoriji, pozitivniji stav, jača subjektivna norma i veći stepen kontrole nad ponašanjem dovode do intenzivnije namere za izvršenje određenog ponašanja (Ajzen 1985). Dakle, što je neko realističniji u proceni stepena kontrole, to je sam stav bolji prediktor ponašanja, odnosno, to će se osoba više ponašati u skladu sa stavom (Ajzen 2011). Nalazi da stav prethodi nameri ukazuju na važnost ispitivanja stava kao prediktora određenih ponašanja (Armitage i Conner 2001).

U teoriji planiranog ponašanja posebna pažnja se pridaje specifičnim stavovima. Smatra se da oni mogu predvideti ponašanje (Davidson i Jaccard 1979). Stavovi nisu stabilne forme, a njihova promena nije retka i veoma često je reakcija na socijalni uticaj (Aronson *et al.* 2010). Najčešće ispitivani faktori koji utiču na formiranje stavova adolescenata su škola, vršnjaci i roditelji (Simpson i Steve 1990).

Porodična klima, vršnjački pritisak i medijska pismenost

Roditelji su uključeni u mnogo različitih, specifičnih ponašanja, koja pojedinačno ili u interakciji mogu delovati na dete (Darling 1999). Porodična klima je koncept koji teži da objasni prirodu odnosa unutar porodice, međuzavisnost uloga i harmoničnost porodice. Ovaj koncept je prvobitno definisan relacijama *bliskosti, konflikata i emotivne razmene* (Moos i Moos 1976). Kurdek i Fine (1993) su zatim uveli novu integrativnu meru porodičnog okruženja – *porodičnu klimu*, ističući četiri njena aspekta: *superviziju* (stepen kontrole i postavljanja pravila), *prihvatanje* (prisustvo topline unutar porodice), *autonomiju* (težnja porodice da podržava samostalnost svojih članova) i *konflikte* (učestalost i intenzitet konflikata unutar porodice). Adekvatno formiranom porodičnom klimom smatra se ona u kojoj postoji određeni stepen autonomije i individualnosti, ali uz istovremeno zadržavanje bliskosti (Bomar i Sabatelli 1996). Stoga, ona se često smatra optimalnijom za razvoj, dok je konflikt kao dominantna karakteristika povezan sa pojavom razvojnih problema, a kao jedan od aspekata izdvajaju se problemi u ponašanju (Mihić *et al.* 2006). Česti konflikti u porodičnom okruženju mogu biti faktor koji može dovesti do anksioznosti i problema u ponašanju (Frosch *et al.* 2000).

Nalazi istraživanja pokazuju da roditelji utiču na seksualno ponašanje adolescenata, naglašavajući bitnu ulogu roditelja prilikom razvijanja stava adolescenta prema seksualnim odnosima (Moore i Rosenthal 2007). Neki autori su uočili povezanost između bliskosti dece i roditelja, kao i kontrole koju roditelji vrše nad decom sa njihovim seksualnim ponašanjem (Miller 2002). Pokazano je da deca koja nisu pod roditeljskom supervizijom, ili su pod niskim stepenom supervizije, češće stupaju u rane seksualne odnose od onih pod intenzivnijom supervizijom (Ruchkin *et al.* 2000). Osim toga, supervizija može prolongirati stupanje u seksualne odnose i može pozitivno uticati na formiranje odluka adolescenata kada je u pitanju neobavezni seks (Parkes *et al.* 2011). Takođe, komunikacija između roditelja i dece u znatnoj meri povećava obazrivost prilikom stupanja u odnose (Miller 2002). Pokazano

je da će adolescenti sami donositi ispravnije odluke o svom seksualnom ponašanju i da će se lakše izboriti sa vršnjačkim pritiskom ukoliko mogu slobodnije i otvorenije da razgovaraju sa roditeljima koji im mogu pružiti relevantne informacije (Catania *et al.* 1989). Kroz razgovore o vrednostima, kojima podstiču autonomiju deteta, kao i podržavanjem seksa samo unutar partnerskih veza, roditelji mogu razviti svest adolescenata o sigurnom seksu. Autonomija se smatra neophodnom za formiranje odgovorne seksualne aktivnosti adolescenata (Parkes *et al.* 2011).

Međutim u periodu adolescencije, iako roditelji prvi i u velikoj meri utiču na dete i njegovo razviće, veliki uticaj imaju i vršnjaci (Steinberg i Monahan 2007). Upravo je vršnjačka grupa najvažniji element sekundarne socijalizacije u adolescenciji. U tom periodu mlada osoba je spremna da odbaci primarni uticaj roditelja zbog prihvaćenosti, dokazivanja i osećanja ravnopravnosti u grupi (Santor *et al.* 2000). U ranoj adolescenciji, vršnjački uticaj dostiže svoj maksimum, te se često može javiti vršnjački pritisak. Vršnjački pritisak se može definisati kao uticaj grupe na pojedinca kroz pozitivno potkrepljenje onih koji se konformiraju grupnim normama i/ili uvodenjem sankcija onima koji se opiru konformizmu (Brown 1989). Veliki broj istraživača se fokusirao na ispitivanje njegove povezanosti sa sklonošću ka problematičnim i rizičnim ponašanjima (Santor *et al.* 2000). Iako rezultati istraživanja ukazuju na prisustvo vršnjačkog pritiska u pogledu rizičnih, ali i poželjnih ponašanja (Berndt i Savin-Williams 1993), ono se češće vezuje za rizična ponašanja, naročito za rizično seksualno ponašanje (Lebedina-Manzoni *et al.* 2008). Pojedini autori ističu uticaj vršnjaka i navode da škola i porodica podstiču odgovorno i zdravo ponašanje mladih, dok vršnjaci pružaju informacije koje požuruju seksualnu aktivnost adolescenata (L'Engle i Jackson 2008). Pokazano je i da postoje polne razlike s obzirom na vršnjački pritisak. Doživljaj podložnosti vršnjačkom pritisku izraženiji je kod ispitanika muškog pola, u odnosu na ispitanike ženskog pola (Lebedina-Manzoni *et al.* 2008). Istraživanja su pokazala da mladi stavove o seksualnom ponašanju formiraju u zavisnosti od okruženja i informacija koje su im dostupne (Bračulj 2015). Kako se u periodu adolescencije mladi sukobljavaju sa roditeljima,

vršnjaci postaju podrška, emocionalna potpora i uzor adolescentu, postavljajući moralne norme grupe. Stoga, ako adolescent dobija podsticaj za stupanje u seksualne odnose od strane vršnjaka, moguće je da će usled tog pritiska, a uz nedovoljnu ili netačnu informisanost, njegovi postupci biti nepromišljeni i rizični. Zbog navedene pretpostavke, važno je uzeti u obzir i ispitati kvalitet informisanja, kao i izvore informisanja koje adolescenti najčešće koriste.

Nalazi jednog istraživanja sprovedenog u regionu pokazuju da je 88% omladine u Republici Srpskoj loše informisano o reproduktivnom zdravlju, a više od 86% istih smatra da je dobro informisano (Živković 2009). Kada je reč o izvorima informisanja o reproduktivnom zdravlju, rezultati sugerišu da se najmanje informišu od strane škole i roditelja, a najviše od prijatelja i medija (Živković 2009).

Mediji predstavljaju važan agens socijalizacije dece, odnosno imaju ulogu u procesu odgajanja i obrazovanja u kome deca formiraju vrednosne stavove i usvajaju određene oblike ponašanja, usvajajući informacije i konstruišući svoja znanja (Maksimović i Stanisavljević-Petrović 2014). Mišljenja o delovanju medija na mlade su podeljena. Neki autori ističu pozitivno delovanje, poput širenja znanja, mašte i kreativnosti (Popović-Čitić 2012), dok drugi ukazuju na negativne implikacije, među kojima je i ohrabrivanje na destruktivno ponašanje (Maksimović i Stanisavljević-Petrović 2014). Podaci istraživanja govore da adolescenti u proseku provedu više od osam sati dnevno koristeći masovne medije (Roberts *et al.* 2005), prihvatajući sa više poverenja prikazivanje seksualnosti na način na koji to čine mediji, nego njihovi roditelji (Stanković 2007). Rezultati istraživanja pokazuju da mediji uglavnom pružaju nedovoljno informacija o reproduktivnom zdravlju, imaju tendenciju da promovišu seksualne stereotipe (Kunkel *et al.* 2003), prikazuju nerealističnu sliku seksa (Greenberg 1994) i predstavljaju seksualni odnos kao razuzdanu aktivnost (Arnett 2002). Stoga se postavlja pitanje da li medijska pismenost, definisana kao sposobnost selekcije i evaluacije informacija plasiranih preko medija, koja je posebno važna za obradu informacija koje potiču iz neproverenih izvora (Literat

2014), može biti prediktor stava ka rizičnom seksualnom ponašanju kod adolescenata.

Cilj

Kako pojedini autori ističu uticaj roditelja (Moore i Rosenthal 2007) i vršnjaka (Steinberg i Monahan 2007) na rizično seksualno ponašanje (L'Engle i Jackson 2008), a drugi govore o lošoj informisanosti mladih uslovljenoj medijima (Živković 2009), cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu dimenzija porodične klime (supervizija, autonomija, prihvatanje i konflikt), vršnjačkog pritiska, medijske pismenosti i pola u predikciji stava adolescenata prema rizičnom seksualnom ponašanju.

Metod

Varijable. Istraživanje obuhvata dva tipa varijabli, prediktorske i kriterijumske. Prediktorska kategorička varijabla je pol, (dve kategorije: muški i ženski), dok je izvor informisanosti nezavisna kategorička (pet kategorija: knjige i brošure, razgovor sa članovima porodice, internet, razgovor sa profesorima i školski časovi). Prediktorske numeričke varijable intervalnog tipa su skorovi na skalama vršnjačkog pritiska i medijske pismenosti. Takođe, varijable ovog tipa su i dimenzije porodične klime konflikt, supervizija, autonomija i prihvatanje, operacionalizovane preko skorova na subdimenzijama upitnika porodične klime. Kriterijumska varijabla je stav prema rizičnom seksualnom ponašanju, koja je intervalnog tipa i operacionalizovana je skorom na skali stava prema rizičnom seksualnom ponašanju.

Uzorak. Uzorak istraživanja je prigodan i sačinjavalo ga je 328 adolescenata, uzrasta od 15 do 20 godina ($AS = 17.97$, $SD = 1.14$), oba pola (56.7% osoba ženskog pola), sa područja Srbije. Od ukupnog broja ispitanika, 160 (55%) je prijavilo da je imalo seksualne odnose.

Instrumenti. U cilju procene vršnjakog pritiska, u ovom istraživanju korišćena je Skala za procenjivanje vršnjačkog pritiska (Lebedina-Manzoni *et al.* 2008). Sastojala se od 25 ajtema pri čemu je format odgovora bila petostepena skala Likertovog tipa (1 – ni malo se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem). Više vrednosti postig-

nute na skali predstavljaju i višu samoprocenu podložnosti vršnjačkom pritisku. Kronbahov alfa koeficijent za ovu skalu je visok i iznosi $\alpha = 0.89$ (Lebedina-Manzoni *et al.* 2008).

Kako bi se uvideo stav ispitanika prema rizičnom seksualnom ponašanju, u istraživanju se koristila Kratka skala procene seksualnog stava (BSAS, Hendrick *et al.* 2006). Skala se sastoji od 23 stavke, koje obuhvataju 4 oblasti značajne za definisanje seksualnog stava: permisivnost (10 stavki), kontrola trudnoće (3 stavke), prisnost (5 stavki) i instrumentalnost (5 stavki). Permisivnost ukazuje na prisutnost pozitivnih stavova prema neprivrženoj ljubavi, odnosno, prisustvo negativnih stavova prema prijateljskoj i altruističkoj ljubavi ($\alpha = 0.95$). Kontrola trudnoće se odnosi na stavove o zaštiti pri seksualnim odnosima ($\alpha = 0.88$). Prisnost se odnosi na stavove ka predanoj, strasnoj i altruističkoj ljubavi ($\alpha = 0.73$). Instrumentalnost se odnosi na pozitivne stavove o nepredanoj ljubavi ($\alpha = 0.77$). Za kratku skalu procene seksualnog stava Kronbahov alfa koeficijent iznosi $\alpha = 0.98$. Zadatak ispitanika je da izrazi stepen slaganja sa tvrdnjom na Likertovoj skali od pet nivoa (1 – nimalo se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem) (Hendrick *et al.* 2006). Skala je prevedena sa engleskog jezika i adaptirana za potrebe ovog istraživanja (vidi prilog).

Skala procene porodične klime (Mihic *et al.* 2006) korišćena u ovom istraživanju sadrži 24 ajtema koji se procenjuju na sedmostepenoj Likertovoj skali. Ispitanici procenjuju koliko su navedena ponašanja karakteristična za njihovu porodicu (1 – uopšte nisu, 7 – u potpunosti jesu). Skala se sastoji iz 4 dimenzije: supervizija (npr. „Bar neko iz moje porodice me uvek nadzire i zna šta radim”), prihvatanje (npr. „Čini mi se da je bar nekom iz moje porodice važno šta imam da kažem”), autonomija (npr. „Bar nekom iz moje porodice prija, ako radim stvari onako kako mi slimi da treba”) i konflikti (npr. „Moja kuća je puna vike i svade”). Nakon adaptacije i prevoda na srpski jezik, dimenzija supervizije je zbog niske korelacije sa opštim skorom izbačena, ali je u ovom istraživanju ipak uvodimo kao dimenziju, zbog nalaza koji pokazuju da je kontrola, odnosno supervizija roditelja važan prediktor rizičnog ponašanja deteta (Sellick 1998). Kron-

bahov alfa koeficijent pouzdanosti ove skale iznosi 0.94 (Mihic *et al.* 2006).

Medijska pismenost u ovom istraživanju merila se Upitnikom medijske pismenosti (Stojković *et al.* 2016) koji se sastoji od 18 ajtema koji opisuju način pristupa sadržajima na internetu karakterističnih za medijski pismene pojedince. Ispitanici zaokružuju jedan od 5 ponuđenih odgovora (nikada, retko, povremeno, često i uvek) u zavisnosti od toga koliko često je određen iskaz karakterističan za njih. Kronbahov koeficijent pouzdanosti ove skale iznosi 0.79. Uz upitnik medijske pismenosti dodato je jedno pitanje o izvorima informisanja o seksualnom ponašanju. Pitanje glasi: „Na koji način se najčešće informišete o seksualnom ponašanju?”. Ponuđeno je 4 odgovora: iz knjiga i brošura, razgovorom sa članovima porodice, preko interneta, razgovorom sa profesorima i na školskim časovima, od kojih ispitanici mogu odabrati samo jedan.

Procedura. Upitnik je bio anoniman i ispitanici nisu imali ograničeno vreme popunjavanja. Kostruisan preko online platforme Google forms, a distribuiran preko društvene mreže Facebook. Pre nego što su pristupili instrumentima, ispitanici su morali da označe svoj pol i da upišu broj svojih godina. Podaci dobijeni od ispitanika čija starost nije odgovarala opsegu od 15 do 20 godina nisu bili uključeni u dalju obradu. Nakon upisivanja broja godina, a pre prikazivanja upitnika, zbog prirode istraživanja ispitanici su zamoljeni da pokušaju da budu što objektivniji i realniji prilikom popunjavanja upitnika, odnosno da nastoje da njihovi odgovori budu što iskreniji. Ispitanici su prvo popunjavali Upitnik porodične

klime i nakon toga su popunjavali Upitnik vršnjačkog pritiska. Zatim su popunjavali upitnik stava prema rizičnom seksualnom ponašanju i odgovarali na pitanje „Da li ste do sada imali seksualno iskustvo” naznačavajući jedan od ponuđenih tri odgovora: da, ne i ne želim da se izjasnim. Potom, ispitanici su popunjavali upitnik medijske pismenosti i odgovarali na koji način najčešće dolaze do informacija o seksualnom ponašanju i seksu generalno. Ispitanici su morali da odgovore na svaku stavku kako bi njihovi odgovori bili uzeti u obzir. Nakon popunjavanja svih odgovora, istraživanje bi se za ispitanika završilo i bilo im je zahvaljeno na učešću i izdvojenom vremenu.

Rezultati

Rezultati deskriptivne statističke analize, kao i Kolmogorov-Smirnov testa normalnosti raspodele, prikazani su u tabeli 1. Podaci koji su dobijeni na skalama vršnjačkog pritiska, rizičnog seksualnog ponašanja, medijske pismenosti i subskali supervizije ne odstupaju značajno od normale. Sa druge strane, usled značajnog odstupanja od normale na subskalama prihvatanje, autonomija i konflikti, ove varijable su normalizovane kako bi mogle da budu korišćene u daljim analizama. Podaci na subskali konflikti su normalizovani, dok skale prihvatanje i autonomija nisu uspešno normalizovane (tabela 1).

Kronbahovim alfa koeficijentom određena je pouzdanost instrumenata koji su korišćeni u ovom istraživanju. Kronbahov koeficijent pouzdanosti skale vršnjačkog pritiska iznosi 0.84, a

Tabela 1. Deskriptivna statistika i test normalnosti distribucije

Kriterijumske i prediktorske varijable			Pre normalizacije		Nakon normalizacije	
	M	SD	KSZ	p	KSZ	p
Vršnjački pritisak	1.98	0.52	0.07	0.001	0.025	0.200
Supervizija	3.53	1.35	0.05	0.090	–	–
Prihvatanje	5.99	1.25	0.209	0.000	0.187	0.000
Autonomija	5.60	1.39	0.157	0.000	0.103	0.000
Konflikti	3.06	1.55	0.123	0.000	0.043	0.200
Medijska pismenost	3.06	0.60	0.049	0.053	–	–
Rizično seksualno ponašanje	2.63	0.52	0.036	0.200	–	–

Tabela 2. Interkorelacija varijabli

	1	2	3	4	5	6	7
1. Prihvatanje	1						
2. Autonomija	0.81**	1					
3. Konflikti	-0.32**	-0.37**	1				
4. Supervizija	0.22**	0.15**	0.19**	1			
5. Medijska pismenost	0.02	0.07	0.02	-0.001	1		
6. Stav prema RSP	-0.12*	-0.15**	0.06	-0.17**	0.00	1	

* - $p < 0.05$
** - $p < 0.01$

skale rizičnog seksualnog ponašanja 0.78. Dimenzije porodične klime imaju Kronbahov koeficijent pouzdanosti redom: 0.75 za superviziju, 0.91 za prihvatanje, 0.9 za autonomiju i 0.89 za konflikte. Kronbahov koeficijent pouzdanosti na skali medijske pismenosti iznosi 0.80.

T-testom je pokazano da postoji statistički značajna razlika između muškog i ženskog pola, s obzirom na stavove prema rizičnom seksualnom ponašanju ($t(326) = 5.25, p < 0.00$), pri čemu osobe muškog pola ($M = 2.79, SD = 0.52$) imaju pozitivniji stav u odnosu na osobe ženskog pola ($M = 2.50, SD = 0.49$).

Najveći procenat ispitanika je kao izvor informisanja o seksualnom ponašanju koji najčešće koriste naveo internet (47.3%), zatim vršnjake (37.5%), a mali broj ispitanika naveo je porodicu (9.5%), knjige i brošure (4.9%) i školu (0.9%). Rezultati jednofaktorske ANOVA-e pokazuju da nema značajne razlike u stavu prema rizičnom seksualnom ponašanju s obzirom na dominantni izvor informisanja ($F(4, 323) = 1.934, p = 0.105$).

Između skora na upitniku vršnjačkog pritiska i stava prema rizičnom seksualnom ponašanju dobijena je pozitivna korelacija, što znači da što je skor na upitniku vršnjačkog pritiska viši, to je stav prema rizičnom seksualnom ponašanju pozitivniji. Negativna korelacija uočena je između dimenzija porodične klime i stava prema rizičnom seksualnom ponašanju, kao i dimenzija supervizije, prihvatanja i autonomije, što pokazuje da je usled veće supervizije, boljeg prihvatanja i jače autonomije stav prema rizičnom seksualnom ponašanju negativniji. Između dimenzije konflikata i stava prema rizičnom seksualnom ponašanju nije dobijena značajna

korelacija. Takođe, značajna korelacija nije dobijena između medijske pismenosti i stava prema rizičnom seksualnom ponašanju (tabela 2).

Multiplom regresionom analizom ispitano je da li se na osnovu pola, dimenzija porodične klime, vršnjačkog pritiska i medijske pismenosti može predvideti stav adolescenata prema rizičnom seksualnom ponašanju. Regresioni model je značajan, a prediktori objašnjavaju 13.6% varijanse stava prema rizičnom seksualnom ponašanju ($R^2 = 0.136, F(7, 320) = 7.191, p < 0.00$). Rezultati ukazuju na to da je pol najbolji prediktor stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Takođe, značajni prediktori su vršnjački pritisak i autonomija. Ostale dimenzije porodične klime i medijska pismenost se nisu pokazali kao značajni prediktori (tabela 3).

Tabela 3. Beta koeficijenti: jedistveni doprinos prediktora objašnjenju stava prema rizičnom seksualnom ponašanju

Prediktor	β	t	p
Pol	-0.236	-4.343	0.000
Vršnjački pritisak	0.160	2.974	0.003
Supervizija	-0.144	-2.503	0.013
Autonomija	-0.155	-1.714	0.088
Prihvatanje	0.083	0.915	0.361
Konflikti	0.053	0.905	0.366
Medijska pismenost	0.003	0.051	0.366

Diskusija

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati prediktore stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Potvrđujući polaznu hipotezu, ali i nalaze prethodnih istraživanja koja su pokazala da su osobe muškog sklonije rizičnom ponašanju od osoba ženskog pola (Byrnes *et al.* 1999), kao najznačajniji prediktor izdvaja se pol. Značajan prediktor stava prema rizičnom seksualnom ponašanju je i vršnjački pritisak, što je u skladu sa početnom hipotezom. Dobijeni rezultati pokazuju da će osoba imati pozitivniji stav prema rizičnom seksualnom ponašanju što je vršnjački pritisak veći. S obzirom na to da je adolescencija period u kome vršnjačka grupa ima naročit značaj, pretpostavka je da upravo zbog te usmerenosti prema vršnjacima adolescenti neretko podležu njihovom uticaju. Čini se da adolescenti ne žele da budu izopšteni od strane vršnjaka, te prihvataju njihove stavove, ne uzimajući u obzir da informacije koje oni pružaju mogu biti netačne ili nepotpune. Takođe, stavovi vršnjaka mogu požuriti seksualnu aktivnost (L'Engle i Jackson 2008) i na taj način, uz nekritičko prihvatanje dobijenih informacija, razviti pozitivniji stav prema rizičnom seksualnom ponašanju.

Supervizija, kao dimenzija porodične klime, izdvojila se kao značajan prediktor stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Pretpostavka je da adolescenti koji češće bivaju kontrolisani razvijaju negativnije stavove prema rizičnim ponašanjima generalno, pa tako i prema rizičnom seksualnom ponašanju. Dobijeni rezultati mogu se dovesti u vezu sa ranijim nalazima. Naime, istraživanje koje se ticalo roditeljskog nadzora nad decom pokazalo je da adolescenti koji procenjuju da u njihovoj porodici postoji visok stepen nadzora znatno češće upotrebljavaju kondome tokom seksualnih odnosa (Rai *et al.* 2003). Ukoliko u obzir uzmemo Teoriju planiranog ponašanja (Ajzen 1985), koja implicira da stav prethodi ponašanju, možemo zaključiti da osobe koje su supervizirane razvijaju negativnije stavove prema rizičnom seksualnom ponašanju, a u skladu sa tim su i manje sklone samom rizičnom seksualnom ponašanju. Ostale dimenzije porodične klime (autonomija, konflikt i prihvatanje) nisu se pokazale kao značajni prediktori.

Iako česti konflikti u porodici neretko rezultuju problemima u ponašanju dece (Mihčić *et al.* 2006), uzevši u obzir rezultate ovog istraživanja, čini se da se ti problemi ne manifestuju u vidu pozitivnijeg stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Osim toga, konflikti u porodici mogu rezultovati anksioznošću kod adolescenta (Frosch *et al.* 2000), koja kod pojedinca može razviti strah od stupanja u bilo kakav vid rizičnog ponašanja, pa tako i seksualnog.

Kada je reč o autonomiji, čini se da ona ne mora nužno biti povezana sa isključivo pozitivnim ili isključivo negativnim stavovima deteta, odnosno, da deca koja imaju određeni nivo samostalnosti i slobode imaju jednaku verovatnoću da formiraju i jednu i drugu vrstu stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Moguće je da podsticanje autonomije može doprineti razvoju odgovornosti i spremnosti za preispitivanje i formiranje vlastitih stavova, međutim čini se da postoje i drugi, mnogobrojni faktori koji utiču na formiranje stava. Stoga postoji mogućnost da autonomija u korelaciji sa nekim drugim faktorima značajno utiče na stav prema rizičnom seksualnom ponašanju, ali da samo na osnovu autonomije ne možemo predvideti kakvi će se stavovi razviti.

Dimenzija prihvatanja se takođe nije pokazala kao značajan prediktor. Ovaj rezultat može ukazivati na to da se roditeljska bliskost i emocionalna toplina ne moraju dovoditi u vezu sa edukacijom deteta po pitanju seksualog ponašanja. Iz ovoga se zaključuje da roditeljsko prihvatanje ne mora ukazivati na otvorenu komunikaciju po pitanju reproduktivnog zdravlja, a koja bi doprinela formiranju negativnijeg stava prema rizičnom seksualnom ponašanju.

Medijska pismenost se nije pokazala kao značajan prediktor stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Moguće objašnjenje ovog nalaza predstavlja priroda samog upitnika. Naime, upitnik koji je korišćen u ovom istraživanju tiče se medijske pismenosti uopšte, pre nego informisanosti, selekcije i evaluacije informacija o rizičnom seksualnom ponašanju.

Ispitivanje izvora informisanja o seksualnom ponašanju pokazalo je da se najveći broj adolescenata informiše preko interneta. Međutim, rezultati nisu pokazali značajnu razliku u stavu prema rizičnom seksualnom ponašanju s

obzirom na izvor informisanja. Jedno od mogućih objašnjenja jeste to što se od ispitanika očekivalo da odaberu samo jedan od pet ponuđenih odgovora, odnosno, da naznače izvor informisanja koji najčešće koriste. Moguće je da se zahtevom za označavanjem samo jednog odgovora doprinosi gubitku potpune slike o izvorima informisanja, jer isključuje i ostale izvore informisanja koje ispitanik možda koristi, ali u manjoj meri. Budući da nema razlike u stavu s obzirom na izvor informisanja, moguće je da je od samog izvora važniji stepen informisanosti. Stoga, jedna od smernica za naredna istraživanja je uključivanje stepena informisanosti o reproduktivnom zdravlju i rizičnom seksualnom ponašanju kao jednog od prediktora stava prema rizičnom seksualnom ponašanju. Naredna istraživanja mogu imati za cilj ispitivanje toga da li će i na koji način povećanje informisanosti osobe o rizičnom seksualnom ponašanju uticati na promenu stava prema istom.

Ispitivanje prediktora stavova prema rizičnom seksualnom ponašanju značajno je ne samo radi boljeg razumevanja samog rizičnog seksualnog ponašanja, već i zbog toga što detaljniji uvid u njih može biti važan kada je u pitanju podsticanje odgovornosti prema reproduktivnom zdravlju. Podatak da je vršnjački pritisak naročito značajan za predviđanje stava prema rizičnom seksualnom ponašanju mogao bi se koristiti prilikom kreiranja edukativnih radionica u školama. Pored samog informisanja adolescenata o reproduktivnom zdravlju, kao i posledicama rizičnog seksualnog ponašanja, u školama bi se mogle implementirati edukativne radionice koje se bave kapacitetima adolescenata da se odupru ovom pritisku, te razvojem kritičkog mišljenja i samostalnog donošenja odluka.

Kao što je ranije napomenuto, preporuka za naredna istraživanja je detaljnije proučavanje stepena informisanosti o reproduktivnom zdravlju kao jednog od prediktora, ali takođe akcentat se može staviti i na potencijalni efekat promene samog stava prilikom povećanja stepena informisanosti, razvijanjem sposobnosti odolevanja vršnjačkom pritisku i promenom načina informisanja.

Zaključak

Ovo istraživanje ukazalo je da porodica i vršnjaci u određenoj meri mogu oblikovati stav adolescenata prema rizičnom seksualnom ponašanju. Podložnost vršnjačkom pritisku i nizak nivo roditeljskog nadzora povećavaju verovatnoću stupanja u rizične seksualne odnose, naročito kod mladih osoba muškog pola. Značaj ovih nalaza ogleda se ne samo u ukazivanju na faktore koji doprinose pojavi rizičnog seksualnog ponašanja, već i u praktičnoj primeni, odnosno potencijalnom doprinosu poboljšanju javnog zdravlja. Podsticanje odgovornog stupanja u seksualne odnose u cilju unapređenja javnog zdravlja je od izuzetne važnosti, naročito u periodu adolescencije kada je primećen porast polno-prenosivih bolesti.

Literatura

Adleman N. E., Menon V., Blasey C. M., White C. D., Warsofsky I. S., Glover G. H., Reiss A. L. 2002. A developmental fMRI study of the Stroop color-word task. *Neuroimage*, **16** (1): 61.

Ajzen I. 1985. From intentions to actions: A theory of planned behavior. U *Action-control: From cognition to behavior* (ur. J. Kuhl i J. Beckman). Heidelberg: Springer, str. 11-39.

Ajzen I. 1991. The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, **50** (2): 179.

Ajzen I. 2011. The theory of planned behaviour: reactions and reflections. *Psychology & Health*, **26** (9): 1113.

Anderson V. 2001. Assessing executive functions in children: biological, psychological, and developmental considerationst. *Pediatric Rehabilitation*, **4** (3): 119.

Armitage C. J., Conner M. 2001. Efficacy of the theory of planned behaviour: A meta-analytic review. *British journal of social psychology*, **40** (4): 471.

Arnett J. J. 2002. The sounds of sex: Sex in teens' music and music videos. *Sexual teens, sexual media: Investigating media's influence on adolescent sexuality*. London: Routledge, str. 253-264.

Aronson Z. H., Shenhar A. J., Reilly, R.R. 2010. Project spirit: Placing partakers' emotions, attitudes

and norms in the context of project vision, artifacts, leader values, contextual performance and success. *The Journal of High Technology Management Research*, 21(1):2-13.

Berndt T. J., Savin-Williams R. C. 1993. Peer relations and friendships. U *Wiley series on personality processes. Handbook of clinical research and practice with adolescents* (ur. P. H. Tolan i B. J. Cohler). Wiley, str. 203-219.

Bomar J. A., Sabatelli R. M. 1996. Family system dynamics, gender, and psychosocial maturity in late adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 11 (4): 421.

Bračulj A. 2015. Risk sexual behavior among adolescents in Zagreb. Neobjavljena doktorska disertacija. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Borongajska cesta 83f, Zagreb

Brown B. B. 1989. The role of peer groups in adolescents' adjustment to secondary school. *Wiley series on personality processes. Peer relationships in child development*. Wiley, str. 188-215.

Byrnes J. P., Miller D. C., Schafer W. D. 1999. Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 125 (3): 367.

Catania J. A., Coates T. J., Greenblatt R. M., Dolcini M. M., Kegeles S. M., Puckett S., Miller J. 1989. Predictors of condom use and multiple partnered sex among sexually-active adolescent women: Implications for aids-related health interventions. *Journal of Sex Research*, 26 (4): 514.

Cates Jr, W., Holmes, K. K. 1996. Re: condom efficacy against gonorrhea and nongonococcal urethritis. *American Journal of Epidemiology*, 143 (8): 843.

Darling N. 1999. *Parenting Style and Its Correlates*. ERIC Digest.

Davidson A. R., Jaccard J. J. 1979. Variables that moderate the attitude-behavior relation: Results of a longitudinal survey. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37 (8): 1364.

Dryfoos J. G. 1990. *Adolescents at risk. Adolescents at risk*. New York: Oxford University Press.

Frosch C. A., Mangelsdorf S. C., McHale J. L. 2000. Marital behavior and the security of preschooler-parent attachment relationships. *Journal of family psychology*, 14 (1): 144.

Gould A. W., Mazzeo J. 1982. Age and sex differences in early adolescent's information sources. *The Journal of Early Adolescence*, 2 (3): 283.

Greenberg B. S. 1994. Content trends in media sex. U *Media, children, and the family: Social scientific, psychodynamic, and clinical perspectives* (ur. D. Zillman et al.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, str. 165-182.

Hartel C., Ashkanasy N. M., Zerbe W. 2005. *Emotions in organizational behavior*. Psychology Press.

Hendrick C., Hendrick S. S., Reich D. A. 2006. The brief sexual attitudes scale. *Journal of sex research*, 43 (1): 76.

Jessor R. 1991. Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, 12 (8): 597.

Jugović A. 2004. Rizična ponašanja omladine u Srbiji. U *Mladi zagubljeni u tranziciji* (ur. S. Mihailović). Beograd: Centar za proučavanje alternativa, str. 177-20.

Kunkel D., Biely E., Eyal K., Cope-Farrar K., Donnerstein E., Fandrich R. 2003. A biannual report of the Kaiser Family Foundation: Sex on TV 3. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation.

Kurdek L. A., Fine M. A. 1993. The relation between family structure and young adolescents' appraisals of family climate and parenting behavior. *Journal of Family Issues*, 14 (2): 279.

Kuzman M. 2009. Adolescencija, adolescenti i zaštita zdravlja. *Medicus*, 18 (2): 155.

Lebedina-Manzoni M., Lotar M., Ricijaš N. 2008. Podložnost vršnjačkom pritisku kod adolescenata-izazovi definiranja i mjerenja. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3): 401.

L'Engle L. K., Jackson C. 2008: Socialization Influences on Early Adolescents' Cognitive Susceptibility and Transition to Sexual Intercourse. *Journal of research on adolescence*, 18 (2): 353.

Literat I. 2014. Measuring New Media Literacies: Towards the Development of a Comprehensive Assessment Tool. *Journal of Media Literacy Education*, 6 (1): 15.

Maksimović J., Stanisavljević Petrović Z. 2014. Teorijsko-metodološka zasnovanost istraživanja utjecaja medija na adolescente. In *Medias Res: časopis filozofije medija*, 3 (4): 472.

Mihić I., Zotović M., Jerković I. 2006. Struktura i sociodemografski korelati porodične klime u Vojvodini. *Psihologija*, 3: 297.

- Miller B. C. 2002. Family influences on adolescent sexual and contraceptive behavior. *Journal of sex research*, **39** (1): 22.
- Moore S. M., Rosenthal D. A. 2007. *Sexuality in adolescence: Current trends*. London: Routledge
- Moos R. H., Moos B. S. 1976. A Typology of Family Social Environments. *Family Process*, **15**: 357.
- Ninković S., Lazarević T. 2015. Evolutionary-neurodevelopmental bases of risk behavior among youth: social-pedagogical implications. *Časopis za društvene nauke*, **39** (4), 1515.
- Panova O. V., Kulikov A. M., Berchtold A., Suris, J. C. 2016. Factors associated with unwanted pregnancy among adolescents in Russia. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, **29** (5): 501.
- Parkes A., Henderson M., Wight D., Nixon C. 2011. Is Parenting Associated with Teenagers' Early Sexual Risk-Taking, autonomy and relationship with sexual partners. *Perspectives on sexual and reproductive health*, **43** (1): 30.
- Popović-Čitić A. 2012. Positive effects of television content on emotional and social behavior of children. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, **11** (1): 123.
- Rai A. A., Stanton B., Wu Y., Li X., Galbraith J., Cottrell L., Burns J. 2003. Relative influences of perceived parental monitoring and perceived peer involvement on adolescent risk behaviors: An analysis of six cross-sectional data sets. *Journal of Adolescent Health*, **33** (2): 108.
- Roberts D., Foehr U., Rideout V. 2005. *Generation M: Media in the lives of 8–18 year olds*. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation
- Ruchkin V. V., Eisemann M., Kuposov R. A., Hägglöf B. 2000. Family functioning, parental rearing and behavioural problems in delinquents. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, **7** (4): 310.
- Santor D. A., Messervey D., Kusumakar V. 2000. Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of youth and adolescence*, **29** (2): 163.
- Sedlecki K. 2001. Ponašanje i stavovi adolescenata relevantni za reproduktivno zdravlje. *Stanovništvo*, **39** (1-4): 91.
- Sellick C. 1998. *Children at Risk in Central and Eastern Europe Perils and Promises*. United Nations Childrens Fund (Unicef) Economies in Transition Studies Regional Monitoring Report No 4. *Child & Family Social Work*, **3** (1): 71.
- Simon V. A., Feiring C. 2008. Sexual anxiety and eroticism predict the development of sexual problems in youth with a history of sexual abuse. *Child Maltreatment*, **13** (2): 167.
- Simpson R. D., Steve Oliver J. 1990. A summary of major influences on attitude toward and achievement in science among adolescent students. *Science education*, **74** (1): 1.
- Stanković B. 2007. Social influences and reproductive health of adolescents. *Sociološki pregled*, **41** (3): 327.
- Steinberg L., Monahan K. C. 2007. Age differences in resistance to peer influence. *Developmental psychology*, **43** (6): 1531.
- Stojković A., Lazarević J., Anzelm D., Drljača U., Žeželj I., Damjanović K. 2016. Stav prema obaveznoj vakcinaciji dece: Korelati stava i promene stava prema vakcinaciji dece u Srbiji. Rad prikazan na 23. naučnom skupu Empirijska istraživanja u psihologiji, Beograd.
- Testa M., VanZile-Tamsen C., Livingston J. A. 2007. Prospective prediction of women's sexual victimization by intimate and non-intimate male perpetrators. *Journal of consulting and clinical psychology*, **75** (1): 52.
- Turner C., McClure R., Pirozzo S. 2004. Injury and risk-taking behavior- a systematic review. *Accident Analysis & Prevention*, **36** (1): 93.
- Vranješević J. 2003. Self constructing in adolescence. *Psihologija*, **36** (4): 487.
- Vukčević B. N. 2014. Razvoj i promene u afektivnoj vezanosti u adolescenciji. Doktorska disertacija. Departman za psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, Ćirila i Metodija 2, 18000 Niš.
- Zotović M., Telečki T., Mihić I., Petrović J. 2008. Relacije karakteristika porodice i prevladavanja stresa kod adolescenata. *Primenjena psihologija*, **1** (3-4): 145.
- Živković M. 2009. Adolescenti, fertilitet i reproduktivno zdravlje mladih u Republici Srpskoj. *Stanovništvo*, **2**: 67-84.

*Milica Damnjanović, Nevena Žunjić and
Mina Karaman*

Examining the Predictors of Adolescents' Attitude Towards Risky Sexual Behavior

One of the basic functions of adolescence is self-image and identity formation, which includes both sexual development and sexual behavior. While trying to answer the question: "Who am I?", adolescents often get involved in a variety of risky behaviors, including risky sexual behavior, which consequently leads to an increase in sexually transmitted diseases, unwanted pregnancies and sexual victimization. Some authors call attention to the influence of parents and peers on risky sexual behavior, whereas others speak of young people being misinformed by the media. Therefore, the aim of this study was to examine the role of family climate dimensions (supervision, autonomy, acceptance and conflict), peer pressure, media literacy and gender in predicting adolescents' attitude towards risky sexual behavior. Attitude was used as the criterion in this study, due to the fact that

the Theory of planned behavior singles out attitude as the best predictor of behavior. Data were obtained from 328 participants (57% of girls), ages 15 to 20 ($M = 17.97$, $SD = 1.14$). Participants completed a set of questionnaires, distributed through Facebook, consisting of the Short Sexual Estimation Scale, Peer Pressure Survey Scale, Media Literacy Questionnaire, and the Family Climate Assessment Scale. These questionnaires were administered along with a question regarding the main source of information about sexual behavior. Results suggest that most frequent main source of information about sexual behavior was the internet (47.3%). However, it should be noted that no statistically significant difference in attitude towards risky sexual behavior was found regarding the source of information ($F(4, 323) = 1.93$, $p = 0.105$). Being male ($\beta = -0.240$, $p = 0.000$), increased peer pressure ($\beta = 0.162$, $p = 0.003$) and a lower level of parental supervision ($\beta = -0.056$, $p = 0.013$) are shown to contribute to a more positive attitude towards risky sexual behavior. Other dimensions of family climate, as well as media literacy, did not prove to be significant predictors of the attitude. The results of this study may have valuable implications in terms of encouraging adolescents' responsibility towards their reproductive health.

Prilog

Lista ispod se sastoji od nekoliko izjava koje opisuju različite stavove o seksu. Za svaku izjavu zaokružite broj koji opisuje koliko se slažete, odnosno, ne slažete sa njom, tako da brojevi predstavljaju sledeće: 5 – uopšte se ne slažem, 4 – uglavnom se ne slažem, 3 – neodlučan sam, 2 – uglavnom se slažem, 1 – u potpunosti se slažem.

Gde god moguće pokušajte da odgovorite tako da vaši odgovori što bolje reflektuju Vašu trenutnu vezu. Ukoliko niste trenutno u vezi, vašu najskoriju vezu, a ukoliko nikad niste bili u vezi, ponašanje kakvo mislite da biste imali u vezi.

1. Ne moram da budem privržena osobi da bih imala seksualan odnos sa njom.
2. Opušteni seks je prihvatljiv.
3. Voleo/la bih da imam seksualni odnos sa više partnera.
4. Seks za jednu noć je ponekad veoma uživajući.
5. U redu je imati više seksualnih partnera u isto vreme.
6. Seks, kao jednostavna razmena usluga je u redu, ako se obe osobe slože na to.
7. Najbolji je seks bez obaveza.

8. Život bi bio bolji da ljudi imaju seksualne odnose slobodnije.

9. Moguće je uživati u seksu sa osobom koja nam se ne sviđa previše.

10. U redu je da seks bude samo dobra, oslobađajuća aktivnost.

11. Seksualna zaštita je deo odgovorne seksualnosti.

12. Žena treba da deli odgovornost o seksualnoj zaštiti sa partnerom.

13. Muškarac treba da deli odgovornost o seksualnoj zaštiti sa partnerom.

14. Seks je najintimnija komunikacija dvoje ljudi.

15. Seksualni odnos dvoje ljudi koji se vole je ultimativna ljudska interakcija.

16. U svom vrhuncu, seks kao da spaja dve duše.

17. Seks je veoma bitan deo života.

18. Seks je uglavnom intenzivno, neopisujuće lepo iskustvo.

19. Seks je najbolji kada se opustiš i prepustiš svom uživanju.

20. Seks je pre svega uživanje pruženo od strane druge osobe.

21. Glavna svrha seksa je užitak.

22. Seks je primarno fizički čin.

23. Seks je u osnovi fizička potreba, kao i glad.

